

Стимулювання інноваційного розвитку в контексті реалізації структурної політики

Касьяненко В.О.

доктор економічних наук, проректор із науково-педагогічної роботи та питань фінансово-економічної діяльності Сумського державного університету

Стаття присвячена дослідженню проблем та перспектив розвитку інноваційної діяльності в Україні та впливу на ці процеси державної структурної політики. Обґрунтовано роль інновацій в економічному розвитку держави на мікро- та макрорівні, а також необхідність синхронізації загальносвітових тенденцій розвитку інновацій із процесами стимулювання інноваційного розвитку в національній економіці. Наведено систему факторів впливу на формування, стан та використання інноваційного потенціалу національної економіки. Доведено, що пріоритетними об'єктами бюджетного фінансування повинні бути ті сектори економіки, які мають найвищий рівень структуроутворювальних характеристик.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, структура економіки, структурна політика, інноваційний потенціал.

Касьяненко В.О. СТИМУЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ В КОНТЕКСТЕ РЕАЛИЗАЦИИ СТРУКТУРНОЙ ПОЛИТИКИ

Статья посвящена исследованию проблем и перспектив развития инновационной деятельности в Украине и влияния на эти процессы государственной структурной политики. Обоснована роль инноваций в экономическом развитии государства на микро- и макроуровне, а также необходимость синхронизации общемировых тенденций развития инноваций с процессами стимулирования инновационного развития в национальной экономике. Приведена система факторов влияния на формирование, состояние и использование инновационного потенциала национальной экономики. Доказано, что приоритетными объектами бюджетного финансирования должны быть те секторы экономики, которые имеют высокий уровень структурообразующих характеристик.

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, структура экономики, структурная политика, инновационный потенциал.

Kasyanenko V.O. STIMULATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF THE IMPLEMENTATION OF STRUCTURAL POLICY

The article is devoted to problems and perspectives of innovation activity development in Ukraine and influence on these processes of state structural policy. The role of innovation in economic development of the state on the micro and macro levels and the need for synchronization with global trends of innovation processes the stimulating innovation development in the national economy are substantiated. Given the system factors influence the formation, condition and utilization of innovative potential of national economy. It is proved that the priority objects of public spending should be those sectors that have a high level of structural characteristics.

Keywords: innovations, innovative development, structure of the economy, structural policy, innovation potential.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання ефективність функціонування національної економіки прямо залежить від її здатності швидко адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища. За таких умов особливої уваги набуває формування адекватного уявлення щодо співвіднесення поточних і перспективних можливостей національної економіки. При цьому головною ознакою сучасної світової економіки є перехід промислово розвинених країн на інноваційний тип економічного розвитку, у якому ринкова економіка базується на використанні інтелектуального, наукового, науково-технічного та

інноваційного потенціалів, удале поєднання яких забезпечує підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Саме тому актуальним є розроблення ефективної стратегії стимулювання інноваційного розвитку економічних процесів, яка повинна мати високі адаптивні можливості щодо реалізації в умовах наявної структури економіки. Сектори економіки мають різний рівень властивостей утворювати стійкі структуроутворювальні ефекти, що пов'язано з кількістю взаємозв'язків, які існують у кожного окремого сектора щодо загальної сукупності елементів структури економіки. Тому стиму-

лювання розвитку інновацій повинно спрямовуватися на сектори з найбільшими структуроутворювальними ефектами. Тим не менше під час реалізації запланованої стратегії необхідно враховувати ефекти самоорганізації, які виникають у національній економіці, та призводять до дифузії капіталу між секторами, змінюючи її структуру. Така стратегія може застосовуватися в межах реалізації різних напрямів економічної політики, але оскільки зміна інтенсивності інноваційного розвитку економіки здійснює найбільший вплив на зміни в її структурі, доцільним є її узгодження та адаптація саме зі структурною політикою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню методологічних основ здійснення інноваційної діяльності в Україні та формуванню засад структурної політики присвячені наукові праці таких вітчизняних учених: О. Амоші, Ю. Бажала, С. Білої, М. Бутко, А. Гальчинського, О. Горняк, В. Гейця, С. Єрохіна, С. Ілляшенко, О. Комеліної, А. Мельник, С. Онишко, В. Онищенко, П. Бубенка, Л. Федулової, Л. Шинкарук та багатьох інших. При цьому недостатньо обґрунтованим залишається взаємозв'язок інноваційного розвитку та структурної політики, як інструменту його забезпечення.

Метою статті є дослідження особливостей стимулювання інноваційного розвитку в межах реалізації структурної політики та виявлення факторів, які здійснюють вплив на стан інноваційного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, рушійною силою, що забезпечує розвиток економіки та країни загалом, є конкуренція (як на мікро-, так і на макрорівні). Головною ознакою конкурентоспроможності країни є спроможність її суб'єктів господарювання оперативно відповідати на зміни в попиті та структурі виробництва, що забезпечується шляхом наявності позитивного інноваційно-інвестиційного клімату в країні [1].

Конкурентоспроможність країни визначається спроможністю підприємств здійснювати активну інноваційну діяльність, впливаючи на економічне зростання. Виділення спектру проблем, які стримують інноваційний розвиток, передбачає ідентифікацію чинників, які гальмують структурне оновлення економічної системи. Промисловість є елементом структури національної економіки, який має найбільший рівень структуроутворювальних характеристик, а значить здійснює визначальний вплив на функціонування сукупності інших її елементів. Тому необхідним є виді-

лення чинників, які гальмують розвиток цього сектору. Так, ключовими проблемами сучасного розвитку промисловості України є:

1) домінування низькотехнологічних галузей та виробництв із низькою наукоємністю;

2) обмеженість зовнішнього фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств через несприятливий інвестиційний клімат і збитковість вітчизняного виробництва, а також дефіцитність державного бюджету країни;

3) неврахування рівня інноваційної спрямованості галузей промисловості при міжсекторному та міжгалузевому розподілі бюджетних коштів та переважання принципу дотування окремих секторів та галузей.

У світовому економічному просторі відбувається складний за своєю природою перехід від індустріального технологічного устрою до постіндустріального, у якому домінуючу роль рушійних сил розвитку беруть на себе високі технології, інформатизація й економіка знань. Вихід країни з кризового стану, підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку пов'язують із побудовою інноваційної моделі розвитку. Водночас дефіцит фінансових ресурсів, низький рівень матеріально-технічного оснащення вітчизняних підприємств, обмеженість природних ресурсів, нестача висококваліфікованих фахівців вимагають пошуку нових ресурсів, які забезпечували б інноваційний розвиток суб'єктів господарювання, регіонів та країни загалом.

Саме тому особливе місце в реалізації довгострокової стратегії розвитку економіки і проведенні структурно-технологічної модернізації виробництва має посісти створення сприятливих макроекономічних умов для зростання інвестиційної активності суб'єктів та винайдення резервів кардинального збільшення обсягів інвестиційних ресурсів. Необхідна реалізація комплексу заходів, які повинні створити стійкі тенденції щодо покращення структури економіки, шляхом підвищення її інвестиційних можливостей. Інвестиційну політику слід здійснювати в таких напрямках:

– створення умов для відтворення та модернізації виробництва за рахунок зростання обсягів власних коштів підприємств та їхнього використання на інвестиційні цілі;

– розширення обсягів державного інвестування пріоритетних сфер;

– створення грошово-кредитного механізму довгострокового інвестиційного кредитування;

– створення механізму міжгалузевого потоку капіталу із сировинних і низько техноло-

гічних секторів у переробні високотехнологічні, що належать до пріоритетних із погляду досягнення стратегічних цілей та здійснення місії країни [2, с. 495].

Посилення процесів глобалізації викликають зростання вагомості розвитку інноваційного ядра економіки. Синхронізація рівня інтенсивності стимулювання інновацій у національній економіці відповідно до загальносвітових тенденцій є пріоритетним напрямом економічної політики, оскільки таке узгодження підвищує адаптивні характеристики економіки та покращує її структуру. На початку XXI ст. спостерігаються такі тенденції розвитку інноваційної сфери:

- зростання не тільки значення, але й відповідальності науки й освіти;
- зростання частки вкладень в освіту та розвиток особистості у структурі ВВП;
- зміни у структурі бюджетних витрат на користь наук про людину й суспільство та наук про життя;
- підйом винахідницької активності, розширення ринку продуктів інтелектуальної діяльності;
- нарощування підприємницького потенціалу інноваційної активності;
- збільшення інвестицій в інноваційне відновлення основного капіталу.

Вважають, що ці процеси будуть супроводжуватися істотними коливаннями макроекономічних показників (темпові росту ВВП, інвестицій, рівня безробіття) та істотними розходженнями між країнами й цивілізаціями як у темпах економічної динаміки, так і в диференціації рівня економічного, технологічного та соціального розвитку [3].

Стимулювання розвитку інновацій здійснює неопосередкований вплив на різні рівні структури економіки. Так, на макрорівні інновації покликані забезпечити:

- покращання якості життя та добробуту суспільства;
- збільшення питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей у структурі виробництва та експорту;
- зростання конкурентоспроможності країни;
- зміни позитивного характеру в макроекономічних показниках країни;
- формування адекватної сучасної структури суспільного виробництва;
- культурне та духовне збагачення нації;
- зростання продуктивності праці та додаткової вартості;
- підвищення ступеня інтеграції країни у світовий науковий та економічний простір.

На мікрорівні (на рівні конкретного суб'єкта господарювання) важливість упровадження інновацій полягає в:

- поліпшенні фінансово-економічних показників діяльності фірми;
- підвищенні якості продукції, яку випускають, або послуг, які надають;
- удосконаленні системи управління;
- зростанні конкурентоспроможності продукції (послуг), а також самого підприємства на ринку;
- освоєнні нових ринків збуту;
- постійному оновленні та збагаченні виробничого потенціалу підприємства та його продукції (послуг);
- зниженні ресурсомісткості виробничих процесів.

Збільшення рівня та якості інноваційного потенціалу економіки є передумовою ініціації структурних змін, які своєю чергою створюють тенденції щодо зростання макроекономічних показників функціонування економіки. Структурні зміни належать до визначальних чинників економічного зростання та безпосередньо впливають на ефективність процесу відтворення. Сучасні соціально-економічні та геополітичні реалії поставили перед Україною вимогу оновлення структури виробництва, вдосконалення механізмів технологічного розвитку. Структурні процеси охоплюють широке коло економічних пропорцій, основними серед яких є виробничі, галузеві (за видами економічної діяльності), технологічні та ін. Вирішальну роль у забезпеченні позитивної динаміки економічних процесів відіграють пропорції промислового виробництва за галузями та видами промислової діяльності [4, с. 58].

За даними Державної служби статистики у 2015 р. інноваційною діяльністю в промисловості займалися 824 підприємства, або 17,3% обстежених промислових, що свідчить про недостатній рівень інноваційної активності. У розрізі видів економічної діяльності слід виокремити підприємства з виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (47,5%), автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів (38,2%), комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (37,5%), інших транспортних засобів (36,1%), коксу та продуктів нафтоперероблення (28,6%), електричного устаткування (28,2%) [5].

Отже, необхідним є визначення факторів, котрі впливають на покращення структурних характеристик економіки, шляхом стимулювання її інноваційного розвитку. Такі фактори є

системою, яка безпосередньо впливає на формування, стан та використання інноваційного потенціалу національної економіки. Всі фактори, які виникають поза межами інноваційного потенціалу національної економіки, належать до екзогенних факторів, а фактори, які формуються всередині самої системи і впливають на неї зсередини, – ендогенні. До перших можна віднести загальноекономічні, соціально-економічні, виробничі, законодавчі, політичні та інші фактори. Друга група факторів обумовлена розвитком макросистеми та уособлює в собі стан ресурсного забезпечення, рівень науково-технічного забезпечення, рівень фінансування досліджень та розробок, розвиток науки і технологій у країні та світі тощо.

При цьому інтереси зовнішнього середовища не завжди узгоджуються з внутрішніми інтересами системи, що проявляється в протиріччях, боротьбі, негативних «сплесках», які виникають усередині системоутворювального механізму формування інноваційного потенціалу національної економіки. У той самий час накладання ендогенних факторів на екзогенні підсилює вплив на зміну кількісних та якісних параметрів

інноваційного потенціалу національної економіки, що актуалізує створення та підтримання необхідних для його ескалації умов.

Результати дослідження факторів впливу на формування, стан та використання інноваційного потенціалу національної економіки наведено на рис. 1.

Комплексний аналіз факторів та умов, що відображають причинно-наслідкові зв'язки формування та використання інноваційного потенціалу національної економіки, служать методологічною та інформаційною базою оцінювання подальших наслідків їх впливу на його стан та розроблення випереджальних програм із нівелювання їх негативного впливу. Такі програми повинні забезпечити необхідний рівень інтенсивності розвитку національної економіки та покращення її структурних характеристик із метою підвищення ефективності взаємодії з глобальним економічним простором.

Висновки. Отже, у сучасному світі вирішальним фактором забезпечення конкурентоспроможності та покращення структурних характеристик економіки будь-якої країни є ефективність її інноваційної сфери. Прове-

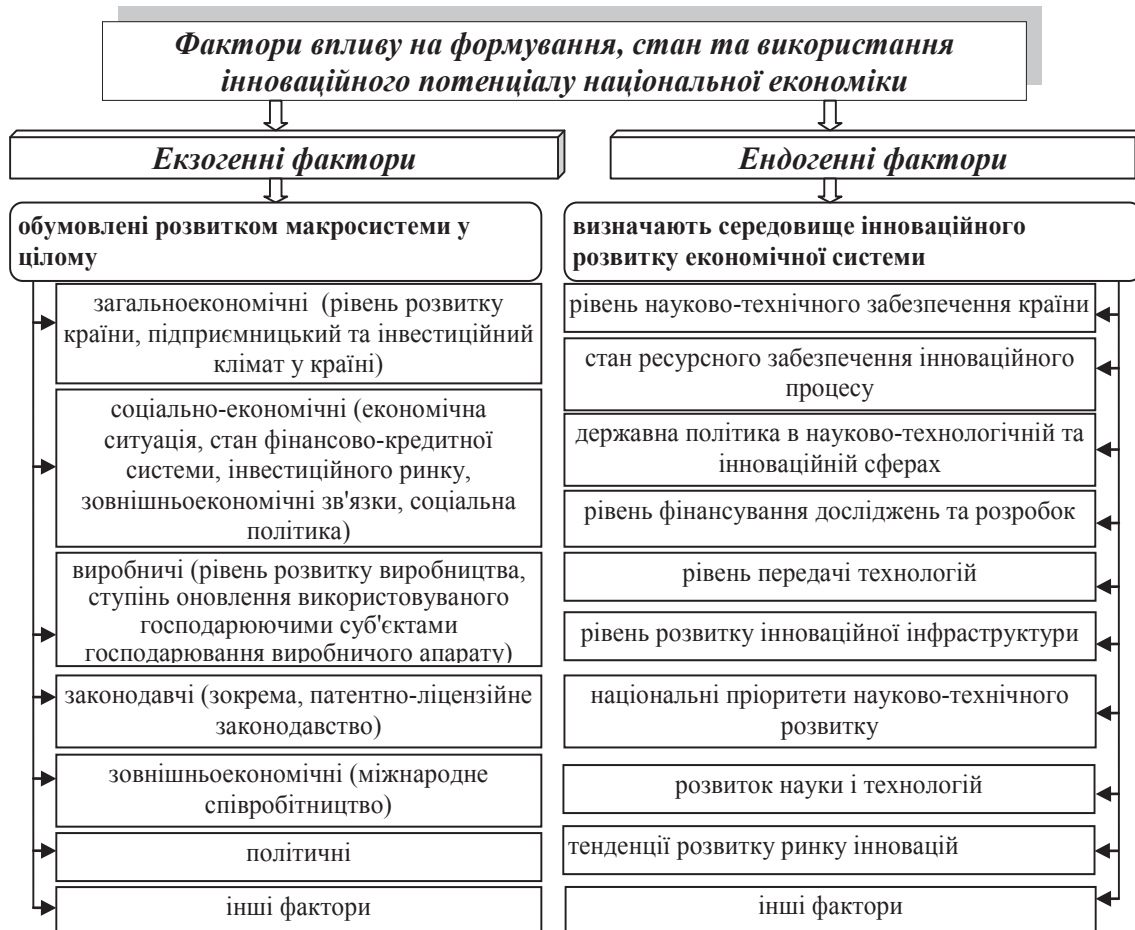

Рис. 1. Фактори впливу на формування, стан та використання інноваційного потенціалу національної економіки [6].

дені дослідження показали, що неспроможність країни здійснити структурну перебудову економіки відповідно до нового технологічного укладу (чи зволікання з цим) не просто гальмує її розвиток, але й призводить до економічної деградації і відсуває її на периферію світових економічних процесів. Виходячи з цього, перехід економіки України на іннова-

ційну модель розвитку є незворотним та безальтернативним. В умовах подолання негативних наслідків циклічних криз різних рівнів, а також негативних екзогенних факторів політичного походження, з метою забезпечення формування тенденцій щодо стійкого економічного розвитку вирішальним чинником національної стратегії мають стати інновації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації. – К.: КНЕУ, 2004. – 275 с.
2. Кіндзерський Ю. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації: монографія / Ю. Кіндзерський; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». – К., 2013. – 536 с.
3. Соловійов В. Національна стратегія інноваційного розвитку в глобалізованому світі: елементи концепції / В. Соловійов // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5. – № 3. – С. 16–22.
4. Федулова Л. Перспективи інноваційного розвитку промисловості України / Л. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 2. – С. 58–76.
5. Державна служба статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Касьяненко В. Інноваційний потенціал економіки України: теорія та практика формування, оцінювання і використання: монографія / В. Касьяненко. – Суми: Сумський державний університет, 2013. – 602 с.